

נ צעיר שהסתובב בראשית השנה במיסדרונות השילטון בווינגטון, בכת"מלון באירופה, בקאזינו בלונדון, לא עורר את תשומת ליבו של איש. סתם איש צעיר, באמצע שנות ה-30 שלו, שלא בלט כשום צורה שהיא. מבט שיטחי גם לא גילה שאחת מעיניו הכחולות-ירוקות עשויה מזכוכית.

גם שמו של האיש — עמירם ניר — לא אמר דבר. כסוף השנה לא יכול היה עמירם ניר לצאת מחדרו בבית-מלון באירופה או בארצות-הברית מבלי למשוך תשומת-לב. הראשים הסתובבו אליו כטרקלין המלון, ובכל משרד ממשלתי בעולם היתה הופעתו מעוררת סנסציה.

כי בינתיים, במהלך שנת תשמ"ז, התפרסם עמירם ניר בעולם כולו. פניו הפכו מוכרים, הוא היה לאחד הישראלים המפורסמים ביותר.

יום אחרי יום שידור תחנות-הטלוויזיה באמריקה — ובעיקר בות'הו, התחנות בעולם כולו — את הדינאמי של ועדת-החקירה המשותפת של שני בתי הקונגרס האמריקאי, ככל כמה דקות הוזכר במהלך הערויות השם עמירם ניר, ואז הוקרן על המיקרע הצלמו של האיש.

עמירם ניר, איש בלתי-ידוע בעולם, שגם הציבור הישראלי הכיר אותו בעבר רק באורח שיטחי ובהקף שר אחר, הפך במהלך השנה דמות עולמית. ולא כי מיקרה.

● התאומים הסיאמיים

ב ימים האחרונים של תשמ"ז התרחשו דברים מסעירים במיפרץ הפרסי. במימיו הצטופפו יחידות-צי מחציית-רסר מדינות. כוחות-המחץ של חיל-הים האמריקאי, שכללו אניית-קרב ענקית ונושאת-מטוסים, שוטטו בו וליוו שיירות של מיכליות, כשהם מוכנים לפעולה מילחמתית מיידית. היו שניבאו לפרוץ מלחמה גדולה, בעלת השלכות גלובליות.

מכל הבחינות היתה זאת פעולה מורח. ארצות-הברית הסתכנה במלחמה לא-לה, במימיו של מיפרץ צר, ללא כל סיכוי להפיק ממנה תועלת כלשהי. ההערכה המפוכחת אמרה שכל זה לא היה קורה, אלמלא קדמה לכך הפרשה האומללה של עיסקת-הנשק האמריקאית-ישראלית-איראנית. זו יצרה מיסגרת פסיכולוגית-פוליטית, שדחפה את הקברניטים בווינגטון לקבל החלטות בל-תישקולות, כדי לצאת מהמבוך, שלתוכו נקלעו בעיקבות הפר-שה היא. הפרשה גם יצרה אצל האמריקאים את הצורך לפייס את הערבים, שנפגעו ממנה.

כך או אחרת, פרשת הנשק האיראנית — שהאמריקאים קראו לה פרשת איראן/קונטראס או איראן גייט — ריחפה בארצות-הברית על פני השנה כולה. ובמרכזה של פרשה זו עמדו שני אנשים, שנקשרו בתודעה הציבורית, עד כי היה נדמה שהם תאומים סיאמיים.

למראית עין אכן קיים דימיון מפתיע בין שני גיבורי-הפרשה — אוליבר גורט' ועמירם ניר.

הדימיון מתחיל אף בשמות עצמם. השם הראשון הוא אמריקאי מובהק והשני ישראלי שבישראלי, אך יש להם צליל רומה: שם פרטי בן שלוש הברות, שם מישפחה בן הברה אחת, המתחילה באות נוו. הם כאילו הומצאו מראש כדי להופיע כיהד בתיקשות: גורט'-ניר, אוליבר-עמירם, אולי-עמי.

אבל זוהי רק התחלת הדימיון. הפער בין גיליהם קטן: גורט' בן 43, ניר בן 36 (בעוד שלושה חודשים ימלאו לו 37). גורט' היה

יועץ הסתתרים

מהדרה מודרנית יותר של בן דור-הפלמ"ח, הטיפוס שהיה בשעתו גיבורן של עשרות יצירות-קייטש כטיפרות ובקולנוע.

אולם ניר רחוק מאוד מטיפוס כזה. הוא אומנם צ'ר, ברי, יליד הארץ, אך בעיניו של איש דור-הפלמ"ח, בן היישוב הוותיק, הוא כמעט עולה חדש.

עמירם ניר נולד במת"ג ב-1950, אך הוריו הגיעו ארצה רק שלוש שנים קודם לכן, ב-1947. שניהם ניצולי-שואה.

שני ההורים נולדו בעיירות קטנות בפולין — כמו מנחם בגין, שימעון פרס ויצחק שמיר. האב נולד בעיירה אוסטרוניץ, האם בעיירה בירז'יק.

האב, יצחק, גדל בבית דתי מאוד, אך "התפקד" עוד בפולין. רוב בני המישפחה, מצד האב ומצד האם, מרים, הושמדו בשואה. לאב אחות אחת מניצולות אוש-וויץ, המתגוררת בארץ. האם היתה בגטו-ירשה ונמ' לטה משם.

ההורים התחתנו עוד בפולין. האם היתה ציונית מהבית, חברה בתנועת-נוער ציונית. היא הגיעה לישראל שנה לפני בעלה. כמי שך שנה זו התגוררה בקיבוץ בית-זרע.

האב למד רפואת-שיניים בפולין. בארץ עבד במשך כמה שנים כטכנאי-שיניים, עד שהוכר כרופא. גם האם עבדה במשך כל השנים. המיקצוע: מורה לתפירה ולגזירה בבית-ספר תיכון מיק' צועי.

כמו כל מישפחה של עולים חדשים, משארת הפ-ליטה, עברה המישפחה דרך קשה עד שהתבססה. המצב הכלכלי בשנים הראשונות היה קשה, אם כי לא הגיע עד כדי מחסור ממש.

שני הילדים, עמירם ואחותו הקטנה ליאורה, הצעירה ממנו

אך זוהי התמונה המדהימה המצטיירת במיסמך החשוב ביותר של השנה, שהפך לרב-מכר: הרוח של ועדת הסנטור-לשעבר ג'ון טאוור ("רוח-טאוור"). הנשיא האמריקאי הטיל על ועדה זו לה-קור את הפרשה במהירות, והיא עשתה זאת תוך איסוף מוורו של אלפי מיסמכים. לאחר מכן החלה בעבודתה ועדת-החקירה המשו-תפת של שני בתי-הקונגרס האמריקאי, שהרוח שלה יתפרסם רק בתשמ"ח.

ברוח-טאוור, המשתרע על 550 עמודים, מופיע שמו של עמי-רם ניר כמעט בכל עמוד שני. העמודים מלאים בצטוטים ממיס-מכים רישמיים, בנוסח: ניר אומר... ניר חושב... ניר מציע... ניר מודאג... ניר מוחה... ניר דוחף... ניר מרעיד את אמות-הסיפיים (בווינגטון)... ניר נפגש... ניר נוכח... ניר אירגן... ניר דיווח... לדעתו של ניר...

ניר נפגש בחשאי עם נשיא ארצות-הברית. הוא טס בחשאי לטהראן, כשהוא נושא דרכון בשם "ארם מילר". הוא נודע עם המיליארדר הסעודי עדנאן חאשוקג' בקאזינו בלונדון (למעשה והיה אגדה. הפגישה התקיימה במישרו של איש-עסקים בריטי, ירדו של חאשוקג', הנמצא מעל לקאזינו השייך לו). הוא צץ בעשרות מקומות בלתי-רשמיים, בצורה בלתי-רשמית. הוא היה מעורב בגילגול מיליונים בחשבונות סודיים.

הוא השפיע על מאורעות-השנה לא רק בישראל, אלא בעולם כולו.

● בן העולים החדשים

אשר התפרצצה הפרשה, ונודע שמו של עמירם ניר להי-מוני ישראל והעולם. הצטייר האיש כצבר אשכנזי טיפוסי.

חייל מיקצועי כל חייו, ניר היה חייל מיקצועי בכמה תקופות מחייו. שניהם נושאים דרגה של סגן-אלוף. שניהם היו מפקדי-גדודים — גורט' של נחתים, ניר של שיריון.

גם באופי של השניים יש דימיון מסויים. שניהם התגלו כאנשים שאפתניים מאוד, אך שאפתנותם היתה כבושה, אמביציה שאינה חותרת לפירסום או לתיקשורת, אלא לשליטה במאורעות מאחורי-הק-לעים. שניהם פטריוטים. שניהם לא רק קיבלו סקר-דוח, אלא גם יזמו פעולות בעצמם. לפי מה שנראה להם טוב ומועיל למדינותיהם.

גורט' גילם את האגדה האמריקאית הבסיסית, המיתוס של המערב הפרוע. דובר עליו כעל "הקאוכי שבמרתף הבית הלבן". ואילו ניר גילם את המיתוס הישראלי, האגדה של הסופרמאן היודע את הכל והמטובל לכל, גיבור הסרט אקסודוס, ארי בריכנען, וטרסטר ספרים וסרטים על עלילות המוסד.

שני המיתוסים משלימים זה את זה, ומתמזגים בנקל למיתוס משותף אחד.

ומעל לכל: גורט' ניר קבע מאחורי-הקלעים את המדיניות של ארצות-היהם, תימרנו את המנהיגים והמשלות, משכו בחוטים, הגו את הרעיונות המיכצעיים, וגם את התאוריה הגיאופוליטית שעמדה מאחוריהם.

אולם כאן נגמרת הסימטריה. שהרי ניר פעל בשם מדינה קטנ-טנה, וגורט' בשם מעצמת ענק. היה זה אך טבעי שאוליבר גורט', כנציגו של נשיא ארצות-הברית, יפעיל את ישראל.

אולם לא היה זה טיבעי כל עיקר שעמירם ניר יפעיל את המעצמה הגדולה ביותר בעולם, יקבע את מהי לביה וינחה את מדיניותה.